

Золотаревич Д.С.

студент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ХУДОЖНІ ЗДІБНОСТІ».
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШОГО
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ**

Художньо-творча діяльність, з поміж інших видів людської діяльності, є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, громадського і духовного становлення особистості. Це зумовлено тим, що вже в ранньому віці художня (образотворча) діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості. Загальною метою художньої освіти є розвиток у дітей високих естетичних ідеалів на основі особистісно-ціннісного ставлення до реального світу та творів мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, формування потреб і здібностей до творчої самореалізації у процесі художнього осмислення світу.

На думку автора статті, поняття художніх здібностей складна та містка складова мети вивчення образотворчого мистецтва і потребує детального аналізу, глибокого пояснення та формулювання чіткого визначення. Для цього спочатку зосередимось на явищі здібностей в цілому.

Відомо, що за всіх рівних умов (рівня знань, навичок, витрат часу) різні люди досягають неоднакових результатів. Якість і засоби виконання будь-якої діяльності, її успішність і рівень досягнень залежать від здібностей особистості [5].

За визначенням В. Демченка, здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як людський індивід учиться, набуває певні знання, уміння й навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства. Виявляючись в оволодінні знаннями, навичками і вміннями, здібності, проте, до них не зводяться. Вони виступають лише як можливість розвитку цих необхідних

компонентів діяльності і характеризуються динамікою оволодіння останніми – швидкістю, легкістю, глибиною, міцністю [6, с. 27].

Здібності виявляються тільки в діяльності, притому в тій діяльності, яка не може здійснюватися без наявності цих здібностей. Тому здібності співвідносяться з відповідними психічними функціями – особливостями пам'яті, мислення, сприймання, емоційними властивостями, рисами характеру, тобто виступають як синтез властивостей особистості, який відповідає вимогам діяльності і забезпечує високі досягнення в ній. При відсутності здібностей процес засвоєння знань і вмій зтягується, потребує значних зусиль і напруження при порівняно скромних результатах [3].

В здібностях поєднуються природне та соціальне. Природною основою здібностей є задатки. Сукупність здібностей називають обдарованістю. Визначальним в розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання й навчання, в процесі трудової діяльності.

Науковці розділяють здібності на загальні та спеціальні – психомоторні, артистичні, музичні, художні, малювальні, танцювальні, літературні (поезія, проза), акторські, академічні, лідерські та творчі. Спеціальні здібності – умови, необхідні для конкретного виду діяльності (музичний слух, почуття ритму в музиканта; педагогічний такт у вчителя; оцінка пропорцій у художника тощо). Кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення). Вищим ступенем розвитку здібностей особистості є талант.

В контексті даної статті ми зосередимось саме на художніх здібностях. Отже, проаналізувавши трактування В. Демченка, а також відповідну літературу можна сформулювати чітке визначення: художні здібності – це вид спеціальних здібностей, індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного виконання визначеної художньої діяльності; містять у собі як окремі знання, уміння і навички, так і готовність до навчання новим способам та прийомам художньої діяльності. Істотне значення для успішного формування художніх здібностей є своєчасне їх виявлення та подальший розвиток.

Структуру художніх здібностей складають провідні (основні) і опорні (допоміжні) властивості здібностей. Провідними властивостями є:

- властивості художнього мислення і творчої уяви, що забезпечують відбір головного і найбільш характерного в явищах дійсності, конкретизацію і узагальнення художнього образу, створення оригінальної композиції;

- властивості зорової пам'яті, що забезпечують яскраві зорові образи в свідомості художника, і на цій основі успішну трансформацію художнього образу на полотно, папір;

- розвинене емоційне ставлення (особливо естетичні почуття) до сприймаючого і зображуваного явища;

- наявність цілеспрямованості і вольових якостей у художника.

До опорних властивостей образотворчих здібностей відноситься висока природна чутливість зорового аналізатора, яка удосконалюється в процесі художньої діяльності і забезпечує передачу пропорцій, особливостей об'ємної і плоскої форми, просторових відносин, світлотіні, ритму, кольору, гармонійності тону і кольору, перспективних скорочень об'ємних предметів, руху; сенсомоторні якості художника [1, с. 171].

Художні здібності та процес їх розвитку є предметом наукових праць багатьох польських авторів, зокрема: Т. Гізи, З. Коначкевича, В. Лімонта, С. Попека та ін. На думку цих учених, молодший шкільний вік характеризується стихійною творчістю, яка виявляється в уяві та вільній експресії. В одинадцятирічному віці 25,5% дітей проявляють художні здібності, у чотирнадцятирічному – 13,6%, у шістнадцятирічному – 1%, а у вісімнадцятирічному – 5%. Оцінюючи художню обдарованість, критики, у першу чергу, аналізують художні твори, піддаючи оцінці форми (конструкція, пропорції), композиції (гармонія), колоритність (символіка кольору, світлотінь), засоби вираження (плями, рисочки, фактура) та ідейну єдність змісту й форми [2, с. 64]. Проаналізувавши праці вищезазначених науковців можна зробити простий висновок: процес розвитку художніх здібностей має вікові особливості, а тому відповідно потребує психолого-педагогічної диференціації підходів до кожної вікової групи.

Відповідно до тематики даної статті, зосередимось більш детально на психолого-педагогічних основах розвитку художніх здібностей в учнів саме молодшого підліткового віку.

Підлітковий вік у певному розумінні є унікальним, адже багато складових психіки підлітка знаходяться в стадії активного формування. Підлітків відрізняє підвищена пізнавальна активність, розширення обсягу знань, поява нових мотивів навчання, що дозволяє займатися

самостійною творчою працею. Але головним є те, що саме в цьому віці відбувається інтенсивний розвиток логічного мислення (стадія формальних операцій, за Ж. Піаже), що визначальним чином впливає на всі інші пізнавальні процеси та інтелект у цілому. Суттєві зрушення відбуваються і в розвитку самосвідомості, відбувається активне становлення особистості. Усе це в комплексі є гарною базою для розвитку творчих, зокрема художніх здібностей [7, с. 103].

У наукових дослідженнях Г. Кузьменко було з'ясовано, що художні здібності, виявляючись в художньо-творчій діяльності людини, розкриваються через органічний взаємозв'язок таких понять як «діяльність – творчість – художня творчість – художньо-творча діяльність», при цьому художньо-творча діяльність трактується вченою як специфічний за своїм змістом і формами вираження вид «свідомої людської активності щодо створення якісно нових духовних та матеріальних цінностей шляхом відтворення реальності у художніх образах» [4, с. 17].

Враховуючи вікові особливості молодших підлітків, Г. Кузьменко довела, що при цьому художньо-творча діяльність учнів основної школи є цілісним процесом, у ході якого здійснюється відтворення навколишнього світу у художніх образах з метою його пізнання та перетворення за законами краси, тим самим відбувається інтелектуальний, естетичний, творчий, художній розвиток молодших підлітків.

Розвиток чи гальмування творчої складової особистості учня залежить від того, як педагог розуміє освітній процес: як механічну передачу досвіду і знань чи як пробудження уяви, фантазії дитини. В процесі розвитку художніх здібностей в учнів молодшого підліткового віку вкрай важливо знайти баланс між механічним відтворенням навколишнього середовища та творчим процесом оснований на використанні фантазії чи уяви.

Список використаних джерел:

1. Большой педагогический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, акад. В. П. Зинченко. Москва, 2003. 672 с.
2. Гіза Т. Соціально-педагогічні детермінанти процесів ідентифікації та розвитку учнівських здібностей в школі. Кельце: вид. Свентокшиського університету, 2006. 359 с.
3. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці. Київ : КНЕУ, 2003. 367 с.

4. Кузьменко Г.В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2016. 21 с.

5. Психологія: навч. посіб / За ред. О. В. Винославської. Київ : ІНККОС, 2005. 352 с.

6. Тезаурус методичного працівника / уклад. Демченко В.В. Рівне : РОППО, 2012. 72 с.

7. Шопіна М.О. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу у підлітковому віці. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2012. № 2. С. 101–109.

Касьянчук В.Д.

*старший вчитель, вчитель фізики та інформатики,
Кременецька гімназія № 6*

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ З ФІЗИКИ

Як відомо, в основу нової української школи (НУШ) покладені три основні напрямки навчально-виховного процесу: особистісно зорієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

Використання цих підходів у педагогічній практиці повинно забезпечити формування гармонійно розвиненої компетентної особистості учня, здатної знайти та зайняти достойне місце у сучасному суспільстві та впевнено використовувати набуті знання, вміння і навички для продовження навчання, у подальшій практичній діяльності та в побуті.

При вивченні фізики основні ключові компетентності можна умовно розділити на дві групи. До першої групи віднести компетентності, пов'язані з природничо-математичною та політехнічною спрямованістю вивчення фізики у школі.